

POLGÁRI SZEMLE

2008. DECEMBER – 4. ÉVFOLYAM, 5. SZÁM

Fussunk versenyt, s nézzük, mi szükséges nekünk magyaroknak

Práger László

MEGJELENT: 2008. DECEMBER – 4. ÉVFOLYAM, 5. SZÁM

„Merjünk nagyok lenni!” – zárta a szerző előszavát (és a könyvet) 2008 augusztusában a magyar gazdaság és társadalom válságközeli állapotában, a világválság ajtajában. A Matolcsy György írásaiban tudatosan, már-már konok meggyőződéssel visszavisszatérő Széchenyi-idézet többféle üzenetet is jelent. A leglényegesebb: bátorító kiegészítés a könyv címéhez. Az „Elvesztett évek krónikája” nem a múltidézésnél megragadó visszatekintés az elmúlt évtized magyar gazdaságtörténetére. Nemcsak a rövid „aranykort” lezáró, 2002-től kezdődő megváltozott szakasz kritikája, hanem a visszatérés pályájának tervezete is. A szerző maga írja, a fejezetek szerkesztésével, sorrendjével erősíti: az éllovashból sereghajtó hely és szerep csak egy rossz állókép. A majd újra lendületbe lépő magyar fejlődési pálya újra mozgókép, a fellendülés, a felfelé ívelés, a felzárkózás vonala. A sereghajtóból újra éllovássá való válás nem általánosságokban megfogalmazott remény, hanem a könyv háromszáz oldalán végigvonuló tényekből, összefüggésekből, egymásba kapaszkodó részek sorából egységes rendszerre teljesedő gazdaságpolitika. A szerző számára ugyanazt bizonyítja a 2000-et követő rövid időszak, a Széchenyi Terv kora, mint a 2002 utáni térvesztés. „Magyarország egy különös élőlény, ha nem tud a legjobb lenni, akkor a legrosszabbak között lesz, ha nem tud éllovasként lovagolni, akkor sereghajtóvá válik.”

Az elmúlt tíz év második felének, a visszarendeződések korának négy nagy könyvrészen átvonuló tételes kritikája nemcsak figyelmeztető jel az eltévesztett irányokra, keserű, de szükséges leltár a kialakult helyzetről, gazdasági csapdákról. Jövőcentrikus irányító pont is: csak a világ és a magyar társadalom, a gazdaság reális tényei kereteiben jelölhető ki az új szakasz. „Nagyon vágyunk a sikerre” – fogalmaz a szerző –, „és rendelkezünk is a siker feltételeivel. Csak nagyot kell hozzá álmodni, és tanulnunk kell saját kudarcainkból, mások sikeréből. Ki kell ismernünk csapdáinkat és örvényeinket, meg kell találni a kivezető utakat.”

Úgy érzem, Matolcsy György optimista hitéhez csak egy olyan világszemlélet, látásmód adhat megbízható alapot, amelyben az erős, megújulni tudó ember és az őt körülfogó család áll a középpontban, a jól értelmezett célkeresztben. Így lesz a (közösségbe rendezett) emberi lét minősége a legfontosabb állapotmeghatározó, mely nem egyszerűen bruttó gazdasági mutatók nagyságából, azok egy főre vetített mértékéből vezethető le, bár e gazdasági tényezők növekedése amaz magas szintjének eszköze. Így válik legfontosabb szintmérővé az egészség, az értelem, az értékrend, a tudás szintje, a fejlődésre való képesség, az emberek közötti szolidaritás, a nemzetek kohéziója vagy gazdasági alapjuk: az egészségügy, az oktatás, a kutatás, a szociális ellátás, a regionális különbségek oldása, a szegénység-gazdagság szakadékainak enyhítése. De a magasabb emberi létminőség eléréséhez meghatározó gazdasági feltétel a versengő piac, a vállalati teljesítmény, a növekedés, az egyensúly, a munka és a tőke, a kis- és nagyvállalati, a piaci és az állami szerepek és helyek harmonikus kapcsolódása. És az is valószínű, hogy a gazdaságban a foglalkoztatás (szintje, szerkezete) az a kiemelt tényező, amely leginkább összekapcsolja a két, a mindennapi lét szövetében amúgyis összekapcsolódó kört, a gazdasági és azon túli tevékenységek és terek világát.

„Hat gazdasági csapda és hat társadalmi örvény együtt tartja fogságban a politikát” – írja a szerző. „A csapdák esetében kitérési kísérletek közben még beljebb lehet menni a csapdába, de még inkább így van ez a társadalmi örvényeknél.” Matolcsy György irányítúket keres könyvében és a majdani magyar kibontakozásban. A csapdák és örvények reális léte a szerzőnél nem

az elsüllyedés, az utolsóvá, lemaradottá válás réme, hanem a felzárkózás kritikus, útbaigazító iránytűje.

A 21. század világa a verseny világa. A felzárkózás vagy lemaradás a globális, az európai, a regionális, a belső versenyterekben formálódik. E küzdőterek azonban szorosan egymáshoz kapcsolódnak: az önmagunkkal és a világgal való verseny összeér. Ám minden korban, de különösen a mostani globális világgazdasági válságban (az elvesztett évektől való túllépést segítve) a saját magunkkal való megmérettetés, a belső utak újrafogalmazása a meghatározó.

A jövőt tervezve gyakran a történelmi múltba visszanyúló szerző e belső és külső versenyhez ritkán idézett, talán torz hiedelmeket és hiteket is átíró példákat hoz: „1870 és 1990 között Magyarország távolodott a gazdag európai országok gazdasági fejlettségi és életszínvonal-szintjétől. Az 1867 és 1913 közötti „boldog békeidőket” a nagy fellendülés korszakának tartjuk – magunkhoz képest jogosan, a fejlett európai szinthez képest azonban már nem. 1870- ben Magyarország a 12 legfejlettebb európai gazdaság 64%-át érte el az egy főre jutó gazdasági teljesítményben, majd 1890-re 6 százalékpontot csúszott vissza. ... Az 1973-as közel 50%-os fejlettségi szintről a rendszerváltás küszöbére, 1989-re már csak az igen szerény 40%-os fejlettségi szinttel érkezünk, majd jön a rendszerváltás, és a piacgazdasági átmenet, ami újabb zuhanást hoz.” Azután történelmi cikcakkok következnek, de 2000-re újból elértük a legfejlettebbek ötven százalékát.

Az üzenet többszörös. Jól vezérelt korszakainkban képesek vagyunk a gyors utolérésre a bruttó mutatók számaiban. A bruttó mutatókban, a GDP-ben mért felzárkózás nélkül nincs valódi nemzeti fellendülési pálya. A másik vetület: a globális mutatókban mért felzárkózási, leszakadási szakaszok mögött eltérő szerkezetek, létstruktúrák, életminőségek, megvalósult vagy háttérbe szorított belső célok állhatnak. Matolcsy György társadalmi örvényei sorában a sajátos magyar jövedelmi örvény a súlyos láttelepek közé tartozik. Vásárlóerőben kifejezve az egy főre jutó GDP rangsorában 2007-ben az EU-átlag 65 százalékát értük el, a reálkeresetben csak 45 százalékát. Mindennek egyik oka a duálissá lett magyar gazdaság, a külföldi multinacionális vállalatok és a hazai kis- és középvállalati szektor elkülönült világa, egymástól elszakadt versenyképessége, termelékenység, bérszínvonala.

A felemelkedés alapja e két elkülönült világ harmonizációja, összekapcsolása. A rendszerváltást követő majdnem két évtized változásainak realitása: a legnagyobb gazdasági erőközpontok ott jöttek létre, ahol a nemzetközi működő tőke megtelepedett. Am ebből következően is, a regionális, az egyes emberek közötti különbségek önmagában ebben a körben nem oldhatók fel, ahhoz a multinacionális vállalatok és a belső vállalkozói kör erős, élő kapcsolódása, a hazai kis- és középvállalati szektor megerősítése szükséges. Ahogy a szerző fogalmaz, az alacsony jövedelmek örvénye erőtlen belső piacot eredményez, az alacsony jövedelmi szint következtében alacsony a tudástőke felhalmozása, a motiváció, az egészségtőke megőrzése, lehetetlen a tartósan gyors növekedés elérése, a felzárkózás.

A 21. század globális világában valódi, tartós nemzeti versenyképesség nem a hazai munka leértékelésével érhető el, de a kiszámítható, az ország gazdasági és szociális szövetébe valóban integrálódó működőtőke-bevonás útja sem ez. Téves az a neoliberais felfogás, mely szerint „a tőkebefektetések egyik országból döntően azért mennek másik országba, mert ott alacsonyabbak a költségek, közülük is elsősorban a bérköltségek”. Ebből kiindulva minél hosszabb ideig fenn kellene tartani a felzárkózó ország alacsony bérszintjét, mert ezzel lehet a legtöbb külföldi tőkebefektetésre szert tenni. A globális világgazdaságban a tőke a magas termelékenységgel dolgozó, képzett és ezért magas bérű munkaerőt keresi. „A gyorsan emelkedő életszínvonal és a gyorsan bővülő belső piac kedvez a tőkevonásnak, természetesen csak akkor, ha ez nem adósságnövelésből, hanem valódi teljesítményből ered.”

A szerző gondolkodásában és a gazdaságpolitikában így kapcsolódhat össze a kinn és a benn, a sikeres nyitás, a befogadás és az erős belső piac, hazai vállalkozói, munkavállalói kör, az országot erősítő cél, és az ehhez vezető belső és külső eszközrendszer.

A szerző mintaadó, vagy legalábbis a világ útját irányító, meghatározó fejlődési és felzárkózási pályákat keres és eleméz a gazdaságtörténelmi visszatekintésekben. Ilyen szerepeket töltött be az elmúlt századokba visszalépve a brit birodalom, aztán a 20–21. századba átvélően az Egyesült Államok, vagy szerezhet a nem túl távoli jövőbe tekintve Kína és India.

De európai terünkben maradva: a második világháborút követően, 1949 után azért lehetett hallatlanul sikeres a német újjáépítés, mert „világos jövőkép mellett a gyakorlatban jól működő

nemzetstratégiát alkalmazott. ... A 60-as évtized a francia csodáé Európában. A politikai és üzleti körök megállapodásokat kötöttek egymással, a német szociális piacgazdasági modellhez hasonló modellt építettek ki. Sőt, tovább is mentek, mert nemzetgazdasági terveket készítettek. ... Élő európai legenda Írország sikeres felzárkózása. ... 1988-ban létrejött az ír nemzeti, társadalmi és gazdasági megállapodások rendszere.” A számunkra is meghatározó tény: „Az 1945 utáni időszak európai sikerei világos, dinamikus és erős jövőképre, valamint nemzetstratégiára épültek, és ezek megállapodásokkal, konszenzusokkal és partneri kapcsolatrendszerrel kormányozzák az adott ország társadalmát és üzleti világát.”

A sikerek, a jövőképek, a nemzetstratégiák közös alapjai számunkra hasznos iránytűk. A különböző történeti időkben, a más-más földrajzi terekben eltérő gazdasági és kulturális struktúrákkal, a múlt is meghatározó múlttal, céllal és jövőképpel rendelkező országok sikertörténetei mégis egyedi, pontról pontra meg nem ismételhető saját pályák. Matolcsy György könyvének fontos üzenete: a példák, utakból választanunk magunknak kell. A magyar jövőképet magunknak kell megfogalmaznunk, egymás között csak saját magunk állapodhatunk meg, nemzetstratégiánkat nekünk kell kialakítani és megvalósítani. Az iránytűk jelzéseiből, az elemekből, akaratunkból így építhető fel a modern, versenyképes gazdasági és szociális szerkezet, egy gazdasági rendszerében, elveiben, gondolkodásában nyitott, ám értékeiben, érdekeiben, céljaiban, belső kohéziójában erős és egységes Magyarország. Ehhez a 21. század elejének globális világa kereteiben, korlátaiban és lehetőségeiben – Széchenyit idézve, a könyv szellemében – nincs más út, mint „fussunk versenyt, s nézzük, mi szükséges nekünk magyaroknak.”

(Matolcsy György: Éllovasból sereghajtó. Elveszett évek krónikája. Éghajlat Könyvkiadó, Budapest, 2008, 360 p.)
